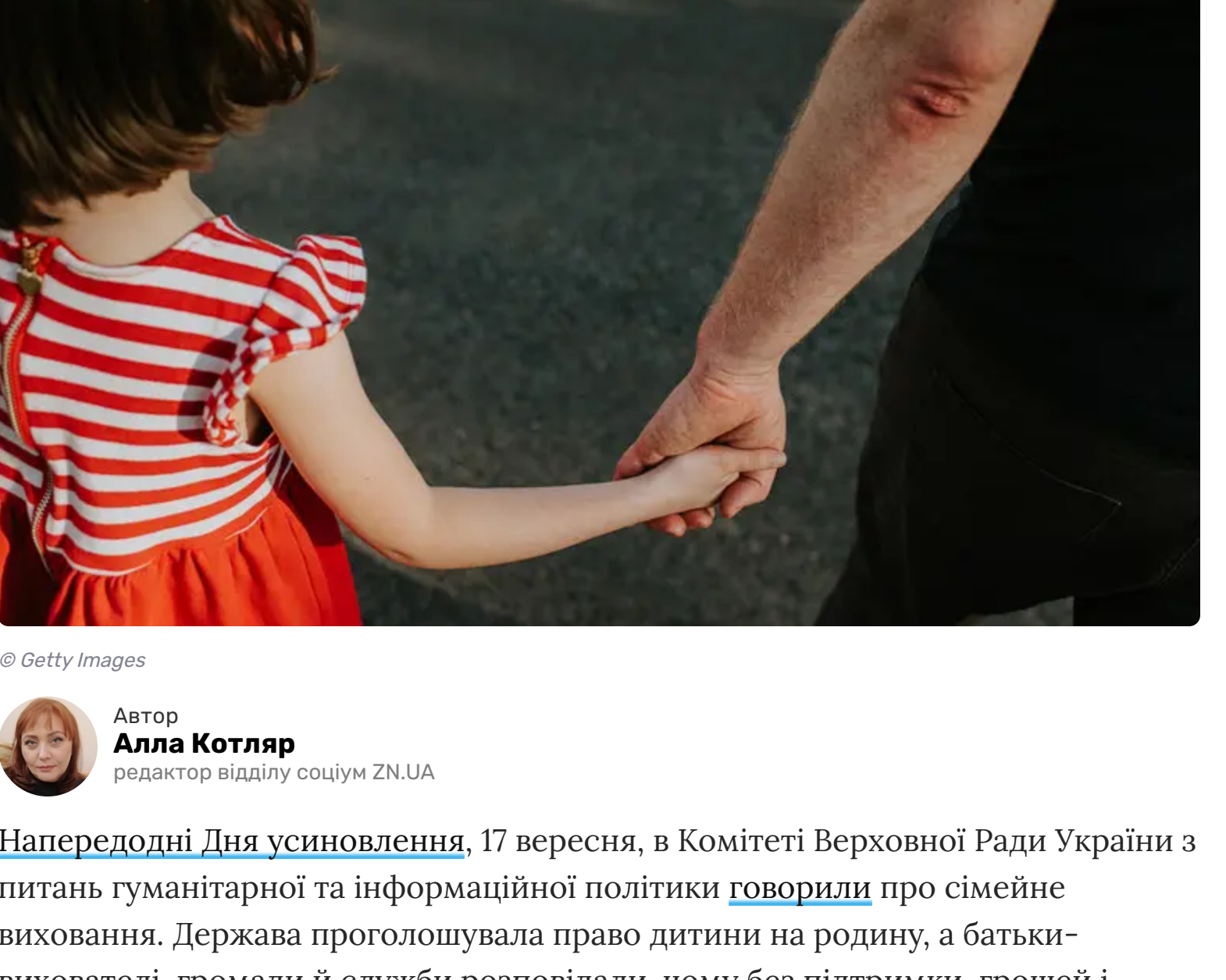

ГОЛОВНА > УКРАЇНА

ЗАКОН УЖЕ ДІЄ, МІНСОЦ ДОСІ ГОТУЄ ПРАВИЛА: ХТО ВІДПОВІДАЄ ЗА ЗАХИСТ ДИТИНИ?

ZN,UAОпитування читачів

21 вересня, 2026, 13:00Поділитися

© Getty Images

Автор: **Алла Котляр**
редактор редакції соціум ZN,UA

Напередодні Дня усиновлення, 17 вересня, в Комітеті Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики говорили про сімейне виховання. Держава проголошувала право дитини на родину, а батьки-вихователі, громади й служби розповідали, чому без підтримки, грошей і людей це право залишається формальністю.

Закон №2541-IX, що чотири роки чекав на підпис президента, нарешті підписаний і набув чинності 5 серпня. Він мав розмежувати відповідальність держави й громад у сфері захисту дітей. Але слухання показали: формального розподілу повноважень недостатньо. Відповідальний за дитину повинен мати не лише обов'язки, а й людей, гроші, послуги та реальні повноваження, щоб її захистити.

Дитина має зростати в сім'ї. Але сімейне влаштування не може бути механічним переміщенням із закладу до першої доступної родини. Сім'я не стає безпечною автоматично. Прийомні батьки не мають безмежного ресурсу, а держава не повинна зникати в день підписання рішення про влаштування.

Головне питання слухань залишилося без відповіді: хто персонально відповідає за дитину — від моменту, коли про безпеку стало відомо, до моменту, коли вона справді опинилася в безпечному й стабільному середовищі?

ВАС ЗАЦІКАВИТЬ
Допомога при усиновленні: коли можна отримати виплату

Сім'я — не вільне ліжко

Перші дитячі будинки сімейного типу з'явилися в Україні 1989 року, прийомні сім'ї — 2000-го, нагадав **народний депутат Юрій Павленко**. Перед повномасштабним вторгненням в Україні діяло близько 5100 прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ). Нині — менш як 4000. Щодня до таких родин влаштовують приблизно шість-сім дітей — стільки ж звідти вибуває. Водночас статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, щодня набувають близько 35 дітей.

Україна понад два десятиліття створює сімейні форми виховання, але досі не наважилася їх утримувати. Дітей, які потребують родини, стає більше, ніж спроможностей держави. І без даних про подальшу долю дітей цифра «влаштовано в сім'ю» нічого не гарантує.

Прийомні сім'ї та ДБСТ не можна використовувати як універсальні місця тимчасового розміщення. Саме про такі випадки говорили учасники слухань: коли до родин довлаштовували дітей із різним статусом і з різних громад, іноді без належної оцінки спроможності сім'ї. Ніби йдеться про вільне ліжко, а не про людей, що виховують дітей із травмами, інвалідністю, складною поведінкою та досвідом втрат.

Мати-вихователька ДБСТ Тетяна Венгренюк сформулювала це точно: «Дитячий будинок сімейного типу — це передусім сім'я, а не соціальна послуга чи проєкт». Якщо держава сприймає родину як місце, куди можна довести ще кількох дітей, вона ставить під загрозу безпеку всієї сім'ї.

ВАС ЗАЦІКАВИТЬ
«Опика до усиновлення»: як оформити

Коли благополуччя лише на папері

Найгостріше на слуханнях говорили про контроль. **Голова Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради Павло Сушко** навіть випадки, коли в сімейних формах дітей були, а служби водночас звітували про благополуччя. У Дніпрі до однієї родини роками влаштовували дітей, хоча вона не справлялася. В Одеській області до новоствореної прийомної сім'ї одразу влаштували кількох підлітків; згодом одну дитину побила прийомна мати.

Ці випадки не дискредитують сімейні форми — вони показують, що формальний контроль не захищає дитину. Коли соціальна служба, школа, медик і поліція підписують кожен свій документ, але ніхто не бачить повної картини, виникає колективна безвідповідальність. Показник роботи системи — не зв'яз, а безпека дитини.

Закон №2541-IX має визначити повноваження держави й громад та закріпити, хто є органом опіки і піклування на місцевому рівні. Але частина підзаконних актів досі розробляється або погоджується. Окремо точиться суперечка щодо територіальних органів Держслужби у справах дітей. Закон їх не передбачає, а у Мінсоцполітики вважають, що такі підрозділи потрібні для моніторингу, контролю, навчання та координації.

Проте новий рівень контролю не зробить життя дитини безпечнішим, якщо в громаді не буде психологів, транспорту, соціальних працівників і місць для тимчасового влаштування. З'явиться більше листів і звітів, але не захисту.

Голова Держслужби у справах дітей Валентина Зозуля повідомила: у штаті органи передбачено 200 посад, але фактично працюють 74 людини. Питання очевидне: навіщо будувати територіальну мережу, якщо центральний орган не може заповнити власний штат?

ВАС ЗАЦІКАВИТЬ
Допомога при усиновленні дитини: як подати заяву

Закон є. Людей і грошей немає

Виконавчий директор Асоціації міст України Олександр Слобожан повідомив, що 92% опитаних громад назвали проблемою нестачу кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі. Закликами нових сімей не створиш.

Держава передає громадам нові повноваження, але проєкт бюджету-2027 передбачає зменшення їхньої частки ПДФО з 64 до 60%. Обов'язки зростають, ресурс скорочується.

На Волині близько 30% громад мають лише одного працівника служби у справах дітей, повідомила **керівниця обласної служби Алла Онішук**. Зарплати часто становлять 10–12 тисяч гривень. Одна людина не може одночасно бути соціальним працівником, юристом, психологом, менеджером випадку та інспектором. Вимагати від неї системного захисту — означає вимагати неможливого.

Після 18 років дитина не зникає

Прийомна мати Ірина Уманська розповіла, що її родина, в якій виховується 10 дітей (шість — прийомних), отримує близько 86 тисяч гривень щомісячних виплат. Значна частина йде на комунальні витрати, обслуговування будинку та пальне. Решта — на базове харчування. На одяг, гуртки, розвиток, відпочинок і непередбачені витрати грошей фактично не залишається.

Проблема не лише у виплатах, а й у відсутності послуг — від перепечинку та реабілітації до житла для дітей після 18 років. Держава звітує, скільки дітей влаштувала в сім'ї, але значно менше говорить про те, що відбувається після їхнього виходу. Чи мають вони житло, освіту й підтримку для самостійного життя?

Представниця Української Гельсінкської спілки з прав людини Асана Філіпішина запропонувала продовжити допомогу дітям під опікою до 23 років, якщо вони навчаються. Мінсоцполітики знову заявило, що працює над такими змінами.

Успішний пілот — ще не система

Директорка регіонального офісу благодійної організації «Надія і житло для дітей» Галина Постолок розповіла: за півтора року роботи проєкту в прийомні сім'ї та ДБСТ вдалося влаштувати 50 дітей з інвалідністю, комплексними потребами та порушеннями розвитку. У Дніпропетровській області 33 підготовлені родини прийняли 39 таких дітей.

Це спростовує міф, що частину дітей неможливо виховувати в сім'ї. Але пілот не є політикою. Він працює там, де є громадські організації, тренери, партнери й донорські кошти. В іншій громаді може не бути ні підготовки, ні сімейного помічника, ні реабілітації.

Голова правління «Української мережі за права дитини» Дар'я Касьянова представила рекомендації мережі: належно фінансувати сімейні форми виховання, які перебувають на межі виживання, готувати й супроводжувати батьків, а також не допускати повернення дітей до інституцій, розвивати якісні соціальні послуги в громадах. За її словами, навіть ті послуги, які сьогодні оплачує держава — оздоровлення дітей із прийомних сімей або соціальний супровід, — часто настільки неякісні, що краще б їх не було зовсім. Потрібно також готувати прийомні сім'ї до зими, яка може бути важкою. І робити це має місцева влада, не чекаючи команди зверху.

ВАС ЗАЦІКАВИТЬ
Експертка з прав дитини Людмила Волинець: «За жодне питання в реформі захисту дітей ви не знайдете персонального відповідального»

Експертка з прав дитини Людмила Волинець звернула увагу на проблему іншого рівня: у реформі важко знайти персонально відповідального за конкретне рішення. Коли повноваження розподілені між міністерствами, службами й громадами, дитина може залишитися між відомствами. Можливість дитини потрапити в родину не має залежати від того, чи працює в її області сильна громадська організація.

Хто координує політику щодо дітей

Заступниця голови Верховної Ради Олена Кондратюк сформулювала проблему так: «За захист дітей відповідають усі потроху — і ніхто конкретно».

Війна поставила систему під безпрецедентний тиск: за даними ЮНІСЕФ, понад 2,6 мільйона українських дітей переміщені через бойові дії — 791 тисяча всередині країни, майже 1,8 мільйона за кордоном. Окремий виклик — повернення дітей із депортації.

Є й небезпечна вітшна цифра: дітей в інституційних закладах — 3265, на третину менше, ніж два роки тому. Але Кондратюк наголошує: реформу варто оцінювати не за кількістю закритих інтернатів, а за тим, що відбувається з конкретною дитиною. Понад 58 тисяч дітей мають статус сиріт або позбавлених батьківського піклування; на обліку з усиновлення — 14 333 дитини, кандидати в усиновлювачі — лише 1850.

Вона закликала створити єдиний центральний орган координації державної політики у сфері захисту прав дітей. Пропозиція важлива, але самого лише нового органу недостатньо. Він матиме сенс лише за наявності реальних повноважень, власного бюджету, повної статистики й можливості визначати відповідального за конкретну дитину. Інакше система отримає ще один управлінський поверх, а не одного відповідального.

Що має змінитися

Закон №2541-IX може стати точкою перезапуску, якщо не перетвориться на черговий перерозподіл функцій.

Потрібно:

- завершити підзаконні акти без дублювання;
- забезпечити громади кадрами й грошима;
- створити доступні послуги для дітей і родин;
- відстежувати весь маршрут дитини;
- гарантувати контроль і підтримку сім'ї 18 років;
- призначити конкретного відповідального за результат.

Чергова дискусія дала діагноз, але не готовий рецепт. Україна має правильні закони, стратегії та пілоти, але їй бракує персональної відповідальності, спроможних служб у громадах, доступних послуг і гарантованого фінансування.

Дитину можна формально влаштувати в сім'ю. Але держава виконає свій обов'язок лише тоді, коли гарантує їй безпеку — не на папері, а щодня. Успіх — це не кількість дітей, переміщених з інституції. Успіх — це діти, які залишилися в безпеці, не переживши повного переміщення, зберігли зв'язки з братами й сестрами, отримали освіту, лікування, житло та підтримку після 18 років.

RELATED VIDEO

Опитування

Хто, на вашу думку, несе відповідальність за дитину після її влаштування в прийомну сім'ю?

☐ Конкретно визначена служба або посадовець

☐ Громада через службу у справах дітей

☐ Центральний орган, який координує всю систему

☐ Виключно прийомні батьки або батьки-вихователі

☐ Ніхто конкретно — відповідальність розмита

☐ Інше (напишіть у коментарі)

ПРОГОЛОСУВАТИ

Проголосували 4 людей

Поділитися

Додати ZN,UA на банківне діалогове відео

Всі статті Алли Котляр →

Помилки помилку?

Будь ласка, виділіть її мишкою та натисніть Ctrl+Enter або [Надіслати помилку](#)

Додати коментар

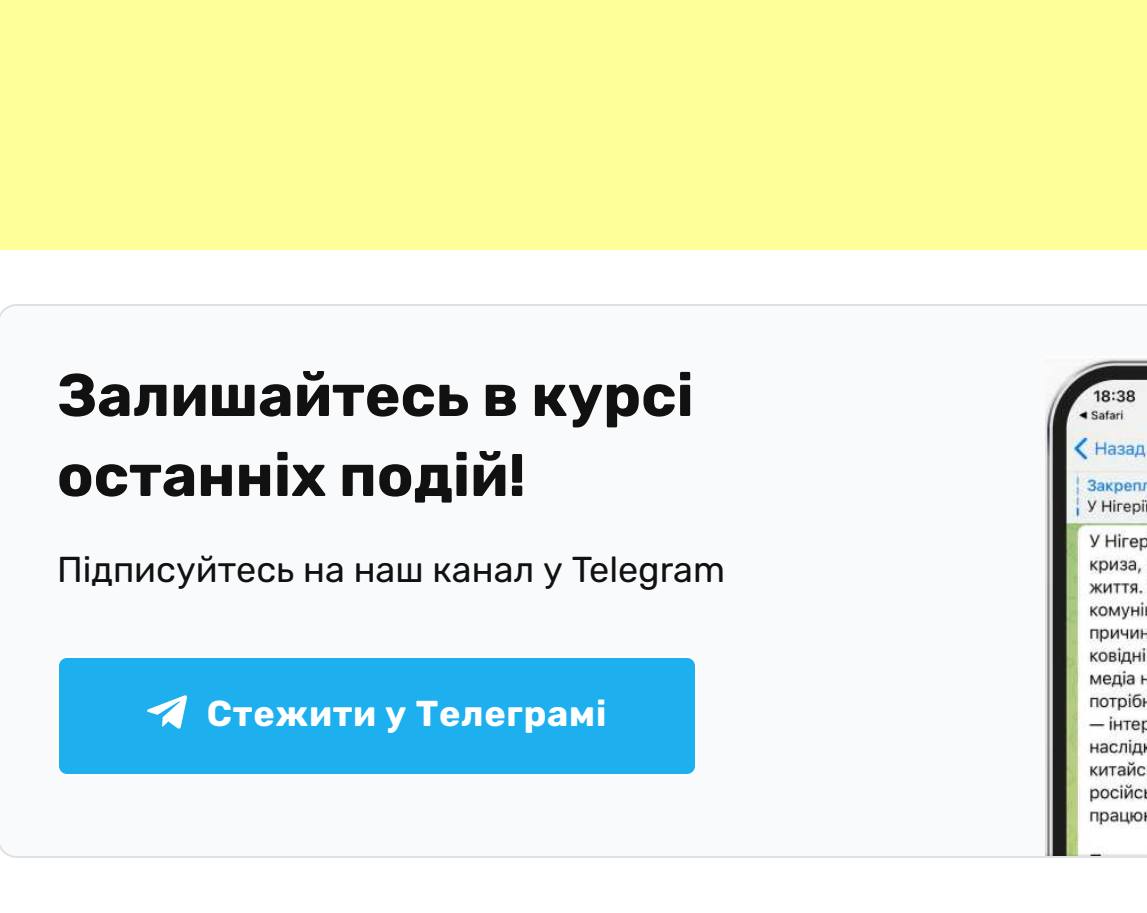
Всього коментарів: 0

Напишіть коментар

Залишається символів: 2000

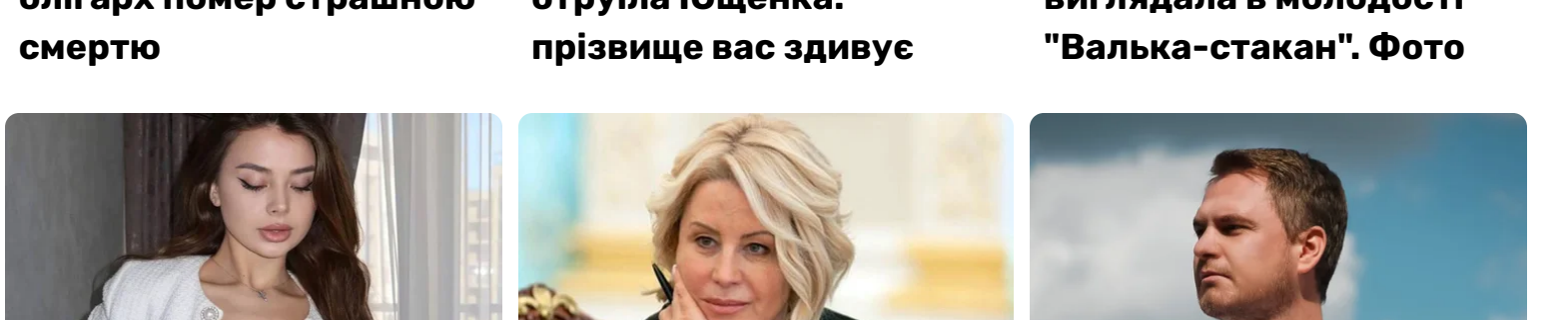
Авторизуйтеся, щоб мати можливість коментувати матеріали

ВІДПРАВИТИ

Залишайтеся в курсі останніх подій!
Підписуйтесь на наш канал у Telegram

[Стежити у Телеграмі](#)

НОВИНИ ПАРТНЕРІВ

Перший український олігарх помер страшною смертю

Названо людину, яка отруїла Ющенка: прізвище вас здивує

Тільки погляньте, як виглядала в молодості "Валєка-стакан". Фото

Справа Карфаген: у чому явилася на суд "Муза" Івахненко. Фото

«Зникла» Герман на російськ соратника Вихованця здивувала всіх

З'явилися деталі, як генпрокурор зміг вилізти до Парижа

ВАС ЗАЦІКАВИТЬ

Росіяни ввійшли по длох АЗС на трасі Київ-Чоп на Житомирщині
Відео

Росіяни вночі вдарили по залізничній станції в Лозовій
Відео

Повторна ідентифікація: чи треба проходити пенсіонерам за кордоном
Відео

Субсидія на опалювальний сезон: як оформити
Відео

ZN,UA

ДЗЕРКАЛО ТИЖНЯ

не публікується з 1994 року

ВИДАВАННЯ

Редакція
Редакція
Реклама
Редакційна політика
Карта

КОНТАКТИ

01010 Київ, вул. Києва
Острозьких, 70/1
Телефон редакційного відділу:
+380 44 280-09-83
Електронна пошта редакції:
zn94@ukr.net
Електронна пошта служби новин:
ed@zn.ua

СОЦ МЕРЕЖІ

ПІДТРИМАТИ ZN,UA

Підтримати незалежну журналістику!